

גידה ההיכל

לע"נ הטהורה של מורנו ורבינו עטר הגה"צ מרן רבי משה יעקב ווייס בן הגה"ק רבי אברהם צבי זצ"ל נלב"ע ח"י בטבת תשע"ב

יו"ל ע"י בית המדרש הגדול "היכל אברהם צבי" נוה אחיעזר

בנשיאות מורנו הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א גאב"ד נוה אחיעזר

רח' נחשוני 3 (מאחורי בירנבוים 7-9), נוה אחיעזר בני ברק

עש"ק פרשת תצא י' באלול תשע"ד, גליון מס' 259

זמני כניסת ויציאת השבת

הדה"נ	מוע"ש	ר"ת
6:38	7:36	8:11
ב"ב		
6:23	7:34	8:14
ירושלים		

נושא הלכתי בפרשת תצא

משיעוריו של הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א

גאב"ד נוה אחיעזר - בני ברק

הדברים נכתבו להגדיל תורה ולהאדירה, ולא להלכה למעשה

חידה לישבת כי תצא

מי אני?

עסק רבות עם יעקב
ואת ביתו בנה בצד
ביתו של יוסף.

בענייני כתיבת שם כינוי בגט

[דברים כד, א] וְכָתַב לָהּ סֵפֶר פְּרִיֹתָ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ.

שאלה: מי ששמו מלידה בשפת אידיש בלבד, וכיום קוראים לו רובם בשם לעז, כיצד יכתבו שמו בגט.

כותבין המכונה. אבל אם שם העברי יהודה ונקרא בפי כל אייזיק, אי אפשר לכתוב המכונה אלא דמתקרי, כיון שאין הכינוי יוצא כלל מהעברי. - ונדון בס"ד מעט בדבריו ובראייתו.

כתיבת 'וכל שום והניכה' או 'דמתקריא פלוני' בגט

ותחילה נברר כיצד יש לכתוב למי שיש שתי שמות, וזה לשון השולחן ערוך (אבהע"ז קטז, א): כותבין שם האיש והאשה בגט. ואם יש לאחד מהם שתי שמות, כותבין שם שהם רגילים בו ויודעים בו ביותר, וכותבים 'איש פלוני וכל שם שיש לו גירש אשה פלונית וכל שום שיש לה'. ואם כתב

כשיש לו רק שם לעז ושם לעז נוסף

בנידון שאלתנו דן הנצי"ב זצ"ל בשו"ת משיב דבר (ד, עא), בעניין אשה ששמה מעריסה שם לעז יהודית הנהוג במדינת פולין, כמו האדא. ושינו שמה לשם

אשכנזי האנכען. כיצד יש לכתוב שמה בגט. והביא בשם הגאון רבי אבלי פאסוועלער זצ"ל האב"ד וילנא, שהורה שכל כינוי שאינו נקרא בשם הלידה כך, אזי אפילו נקרא בפני כל בשם הכינוי, ועולה לתורה וחותרם בשטרות בשם הכינוי, כותבין 'האדא דמתקריא האנכען'. והנצי"ב חולק, ודעתו שצריך לכתוב המכונה ולא דמתקריא. שמשמעות דמתקרי שקוראין אותו כך,

אבל קריאתו הוא שם הראשון. והאריך להוכיח שאי אפשר לכתוב דמתקרי על שם שנקרא בין בני אדם ביותר, אפילו הראשון הוא שם לעז והשני הוא לשון הקודש. והיא גמרא מפורשת בגיטין (לה, א): והא שלחו מתם (=מארץ ישראל לבבל), איך פלוניתא בת פלוני קבילת גיטא מן ידא דאחא בר הידיא (במספר כתבי יד, בתוס' ועוד ראשונים הגירסא: הדיא) דמתקרי איה מרי, ונדרת וכו', דלא קבילת מכתובתה אלא גלופקרא אחד וספר תהלים וכו', ושמונו בחמשה מנה, לכשתבא לידכם הגבוה את השאר. והאי דמתקרי קאי על הדיא ולא על אחא, דאי על אחא היה ראוי לומר אחא דמתקריא איה מרי בר הדיא, והרי הדיא לא נמצא בלשון הקודש, ואיה הוא שם בתורה (בראשית לו, כד) ואיה וענה. וכן מרי הוא מלשון אדנות. [אלא שבשו"ת הרמ"א (סי' פ"ד) לא כתב כן]. אלא משום דרוב בני אדם היו קוראין אותו הדיא הוא הקודם והעיקר. ואי אפשר לכתוב המכונה על שם לעז, אלא אם הוא יוצא מהעברי. אם שהוא תרגומו כמו אריה שבלעז הוא ליב, או שיוצא בלי טעם, כמו יצחק שנקרא אייזיק, מהסכמה בלי טעם. אבל מכל מקום הכינוי כן משום דשמו העברי כן. לכן

החידה השבועית
ללומדי הדף היומני
מ"ק כ-כו
במ"ק בספר תורה
ובברכות בארמית.

קול קורא מגדולי הרבנים על חובת בדיקת השופרות

בס"ד, אלול תשע"ג

היות ובשנים האחרונות ייצור השופרות נעשה ברובו על ידי אנשים שאינם שומרי תורה ומדקדקים בהלכה. ולאחר הבדיקה נמצאו שופרות רבים, אף כאלו שנמכרו במחיר גבוה, שנמצאו בהם נקבים שנסתמו בדבק שאינו מינו, באופן שיש בהם חשש פסול המעכב קיום המצוה, וזמי שאינו מומחה אינו מרגיש כלל שהיה כאן נקב. על כן הננו לעורר בזה את הציבור להקפיד בקניית שופר שיש עליו הכשר מוסמך, ומה שנקנה כבר מהראוי לבדקו היטב על ידי מומחה הבקי לברר את כשרותו. ומצוה רבה לכל הבקי בגילוי סתימות אלו, שיעזור להסיר מכשול ויבדוק את כשרות השופרות.

ונזכה לשמוע קול שופרו של משיח במהרה בימינו.

באנו על החתום לגדור הפרצה

יהודה סילמן יצחק ישעי' ווייס יעקב מאיר שמרן
 מנחם מענדל הכהן שפרן משה שאול קליין
 שבח צבי רוזנבלט שריאל רוזנברג
 גם אנו מצטרפים
 א. י. פ. שטיינמן ש. י. נסים קרליין חיים קניבסקי

בית ההוראה "כדת משה" - נוה אחיעזר מעמיד לרשות הציבור בדיקת שופרות חנינם ע"י מומחה ובקי בבדיקת שופרות

הבדיקה מתבצעת בימים א-ה

בין השעות 15:00-18:00 ברח' האדמו"ר מקוצק 44 קומה ג'

ניתן ליצור קשר בכל: 050-41-82822 או 050-41-03744

מזל טוב וגדא יאה

הננו בזאת לשגר ברכותינו המאלפות למע"כ ידידינו היקרים

הגאון רבי אהרן ווייס שליט"א

בן מרן הגה"צ הגאב"ד זצוק"ל - ראש וישיבת ספינקא ארה"ב לרגל שמחת נישואי בנו החתן המופלג הרב דוב בער שליט"א

הרה"ג ר' אברהם מישקובסקי שליט"א

לרגל שמחת הבר מצוה לבנו ה' מרדכי שמואל נ"ו

יהי רצון שיזכו לראות מהם ומכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, אכ"ר.

מערכת "נוה ההיכל"

מתפללי ביהמ"ד

שלא נתפרש. ומה שדחית ראיותי מאייא מרי. תורה שלמה משיחה בטילה. [נראה כוונתו, שהוא הוכיח מתורה שלימה, דהיינו ממשמעות לשון הגמרא. ורבי יוסף דוחה בשיחה בטילה שאינה אלא אגרת]. גם כתבת שאין לשנות המנהג מפני הלעז. מנהג זה גהנם למפרע. שאם שוטים נהגו חכמים לא נהגו. ואפילו מנהג הגון אינו עוקר הלכה, אא"כ רופפת. ובוזה טעית טעות גדולה, ואל תוסיף לדמות דמיונות כאלה. – רבינו תם דחה בחריפות את המערערים על פסיקתו שצריך לפרש שם הכינוי, אף שטענו נגדו, שניתן לדחות ראייתו מאיה מרי.

כתיבת דמתקרי על שם שנוסף מחמת חולי

בעקבות רבינו תם ביררו הפוסקים הלכות רבות בכתיבת הגט מגט זה של בר הדיא, וכן הקשו ממנו כמה קושיות על מנהגינו בכתיבת הגט. בתרומת הדשן (ר"ד) פסק שמי שנשתנה שמו מחמת חולי, כמו יעקב אחר משה, כותבין בגט דמתקרי משה, ולא יעקב משה. והוכיח כן ממה שמצאנו בגמרא 'אחא בר הדיא דמתקרי איא מרי', ובמרדכי (גיטין, שסח) מרים דמתקרי שרה¹.

'דמתקרי' כולל גם כינוי אבל כינוי אינו כולל שם העיקר

בש"ת הרמ"א (פד) כתב: נראה דאפילו אי הוי ספק אי יש לכתוב מתקרי או מכונה, יש לכתוב מתקרי, והוא כולל ג'כ כינוי. כי לשון קריאה כולל הכל להיות נקרא בשם ההוא. אבל לא יתהפך לומר דהכל נקרא כינוי, דזה אינו, ששם העיקר אינו נקרא כינוי, וזה פשוט בעיני וכו'. וכן אמרין בגמרא 'אדא בר הדיא דמתקרי איי מרי', אע"ג דאיי מרי אינו שם עברי, אלא ש"מ דשם מתקרי כולל הכל.

כותבים 'דמתקרי' על כינוי ועל שם לעז

ובתשובות הגאונים בתראי (א) [ונדפס גם בש"ת הב"ח הישנות, (צח)], בויכוח הגדול שבין הב"ח לבעל מגיני שלמה, בעניין גט משומד שכתב הב"ח, וכתב בו 'בן יצחק המכונה אייק דמתקריא לובא, וכל שום וחניכה' ולא 'המכונה לובא', כתב הב"ח: כי בתלמוד לא נמצא דכותבים המכונה רק דמתקרי, כדאיתא פ' השולח שלחו מתם איך פלונית בת פ' קבילות גיטא מן ידא דאחא בר הדיא דמתקריא איא מרי ופירש"י דמתקריא איא מרי כך היתה חניכתו עכ"ל.... ומשמע לרש"י נמי שלשון זה כתבוהו בגט שנתן האישי, וכך הבינו ר"ת כפי מה שכתבו התוספות וספר התרומה והסמ"ג ע"ש, וכך מבואר בתשובת ר"ת לה"ר יוסף אורליינש המתחלת אני ישן ולבי בוער (ה"ל).... דאפי' כשהשם הוא כנוי כותבין דמתקריא לכתחילה.... ואע"פ שלדעת ר"ת איא מרי הוא שם אחר לגמרי ואיננו חניכא כל עיקר, כדמוכח להדיא מכל דברי הגאונים שהביאו כדברי ר"ת בתקנתו. מ"מ מפירש"י מוכח להדיא כדפרישית דאפילו בשם של לעז כותבין דמתקריא.... דכל שהלעז יוצא ממשמעות שם העברי, בין שהוא פירוש ולעז ממש לשם העברי, בין שאינו לעז שלו ממש.... זה הוא כינוי לשם העברי. אבל כל היכא שאין לו יד ורגל לשם העברי, והוא ממש שם אחר לגמרי אעפ"י שהוא לעז, נראה ודאי שאין זה כינוי אלא שם אחר לגמרי.... ותדע שהרי הרמב"ן (גיטין סח) כתב להדיא בסתם בשם האחר של לעז יכתבו דמתקריא, והוא עפ"י פירש"י בהך דאחא בר הדיא דמתקריא איא מרי כדפרישית. אבל אם אינו כינוי אלא שם וכותבין המכונה, הוי ליה שינוי בגט ופסול.

בימי התלמוד כתבו גם כינוי אבי המגרש

והמגיני שלמה (בש"ת גאוני בתראי שם, ד"ה ואין לחלק) שטען שגט זה אפילו בדיעבד פסול, כתב: ואין לחלק ששם שינה שם אבי המגרש, ובימי התלמוד כתבו שם אבי הבעל 'אחא בר הדיא'.... ועוד שנראה לי להביא ראיה שבימי חכמי התלמוד כתבו אפילו כינוי של אבי המגרש דאיתא פרק השולח 'איך פלונית בת פלוני וכו' דאחא בר הדיא דמתקרי אדא מרי', שנראה לי דמתקרי קאי לשם הדיא, שהיא כינוי שלו, איא מרי. דאילו היה הכינוי של אחא המגרש איא מרי, הוה ליה לכתוב אחא דמתקרי איא מרי בר הדיא. דהא פסלינן אי כתב כינוי הבעל אחר שם אביו, על פי מהר"ל (ה"ל גיטין כח) שפסל גט שכתב בו משולם בן אורי המכונה ווייבש, ואי סלקא דעתך כנ"ל, למה פסל מהר"ל בגט נגד גמרא ערוכה.... אלא ס"ל למהר"ל דכינוי איא מרי קאי אשם הדיא אבי המגרש.

חניכתו וחניכתה, כשר. גהג, וכל שכן אם כתב עיקר השם לבד, דכשר, ולכן אין להקפיד על הכינויים כל כך. וי"א דאין לכתוב כל שום שיש לו, אלא אם יש לו שני שמות יכתוב 'פלוני דמתקרי פלוני', וכן נוהגין, ואין לשנות. והבית יוסף (סח) הביא ששתי הדעות הללו בשו"ע חולקים בפירוש תקנת רבן גמליאל (גיטין ז, ב), שיהו כותבין 'אישי פלוני וכל שום שיש לו', 'אשה פלונית וכל שום שיש לה', מפני תיקון העולם. שהביאו התוס' (ב"ה וכל שום) שבטופסי גיטין של הלכות גדולות כתוב, שצריך לכתוב בגט 'וכל שום וחניכה דאית לי ולאתראי', משמע שרק לשון זה היו כותבין בגט, [ולא פירטו מה השום והחניכה האחרת].

כותבים הכינוי בגט כמו שכתבו הכינוי 'איא מרי'

אולם רבינו תם דעתו שצריך לכתוב את השם הנוסף גם כן בגט. והוכיח כן מהגמרא (כאן) 'ההיא דהוו קרו לה מרים, ופורתא [=מעט אנשים היו קוראים לה] שרה, אמרי נהרדעי: מרים וכל שום שיש לה, ולא שרה וכל שום שיש לה. וכן ממה שאמרו אחר כך בגמרא (ה"ל) ששלחו על הגט של אחא בר הדיא דמתקרי איא מרי. ופירש רש"י: דמתקרי איא מרי, כך היתה חניכתו. ודברי רבינו תם מבוארים בהרחבה בתשובתו שהובאה בספר הישר (חלק החידושים תשס, ובתשובת כו) שהוכיח מכאן שהיו נוהגים לכתוב שתי שמותיו, כלומר שמו וכינויו, ולא רק 'וכל שום דאית ליה'.

דחית הראיה לכתוב כינוי מ'איא מרי'

ובחי' חתם סופר (גיטין סח) כתב לדחות ראית רבינו תם מכאן שצריך לפרש הכינוי, וז"ל: יש לומר איא מרי הי' חניכו שלו המורגל בבבל, כפירש"י. ואילו היו כותבים לבבל שיגבה כתובה מנכסי אחא בר הדיא, לא היו יודעים ממנו, כי לא הורגל שם באותו השם. ואלו היו כותבים לבבל רק איא מרי לבד, היו סוברים שגם בגט נכתב שם זה. ובאמת בגט היה נכתב שם אחא בר הדיא וכל שום שיש לו, כי אחא בר הדיא היה עיקר במקום הנתינה, על כן כתבו לבבל ב' השמות, אותו שנכתב בגט עם כל שום, ואותו המורגל בבבל לגבות מנכסיו שם. וכן כתב המהר"ם שיף ועוד אחרונים לדחות הראיה, שבאמת לא הביאה הגמ' את לשון הגט, אלא רק את לשון אגרת פסק הדין. ומצאתי שכבר רבי יואל אבי הראב"ה תירץ כן (ראב"ה תקלט, ד"ה ומצאנו): ומיהא דגרסינן בההיא שלחו מתם וכו' ונדרת וכו', ליכא למשמע מידי, דראו גיטא שלחו, אלא איגרתא בעלמא. וכן כתב המאירי (גיטין ז, ב, פירוש המשנה ד"ה ולשיתנו): וכן יש מצריכים עכשו להזכיר בגט שם הקודש והלעז, אלא אם כן הכל אחד כגון מאיר ומשה ודומיהם. ואין הדברים נראין. ואף על פי שמצינו אחא בר הדיא דמתקרי אבא מרי, שמא לא בגט נכתב כן אלא בשטר שעשו לה להגבותה כתובתה, וכדי שיתברר הענין יפה לבית דין, שיגבוה כתבתה ולא יעכבם שום ספק.

רבינו תם עומד על דעתו שכתבו כינוי איא מרי בגט

אך בשלטי הגיבורים על המרדכי (גיטין פ"ט רמז תמו) הובאה תשובת רבינו תם אל רבי יוסף מאורליינש, [ונדפסה מחדש בתיקונים על פי כת"י, בתשובות בעלי התוספות (איגוס, יא) וכן בסדר הגט הקצר למהר"י מרגליות (כד)], ומבואר שכבר רבי יוסף מאורליינש דחה כך ראיית רבינו תם, [ונראה שממנו לקחו הראשונים ה"ל את דחיית הראיה], וזה לשון קדשו: אני ישן ולבי ער, לאהבת דודי כאש בוער. צרור הכסף, ה"ר יוסף. על אשר כתבת על טופס הגט שנכתב על פי, ונכתב פלוני דמתקרי פלוני, ואמרת שאני גורם להוציא לעז על גיטין הראשונים שלא נהגו לכתוב רק פלוני וכל שום וחניכה דאית ליה. ואי משום דאמרין, קבילא גיטא מן ידא דאחא בר הדיא דמתקרי אייא מרי. התם לא גיטא הוה, אלא לסימנא בעלמא. [כלומר, שכן כתב באגרת למען ידעו ממי לגבות]. הלא זה דברי שאתה טועה בפירוש דבריי, ונבהל להשיב ושמח בהוראה, ולא נותן לראות אחרית הדבר. וזהו בורות ושטות שאמרת דסגי בפלוני וכל שום וחניכה דאית ליה, ולא ממך יצא רק מן הראשונים ששיבשו את מלכותינו. וראה שבאשכנז ובארץ הגר לא נשתבשו בכך. וכל שכן שאתה משנה שמו ושמה. שאם אין לו שום וחניכה, יערער זה על הגט ויאמר שלא נכתב בו שמותי [וברא"ש גיטין ז, ד] שזה הגט של אדם אחר שיש לו שום וחניכה, כי הכל יודעים שאין לאיש זה שום וחניכה. שטות כזה לא שמעתי, שאפילו אם יש לו, מה נהגיננו [בשלטה"ג: אהנינן] לכותבו [כלומר, לכתוב 'וכל שום וחניכה], כיון

1. נראה שצין למרדכי שהביא את התוס' הנ"ל שלפנינו, לפי שבתוס' גרס שרה דמתקריא מרים, ובמרדכי גרס מרים דמתקרי שרה, והוא הנכון לפי מה שאמרו בגמ' שפורתא קרו לה שרה.

איה מרי הוא שם קודש

עוד כתב שם המגיני שלמה (ד"ה וא"ת): 'דאותן שמות הנזכרים בתלמוד לא היה להם שם לעז, אלא שמות קודש, שרה דמתקריא מרים, אחא בר הדיא דמתקרי איה מרי, ואיה הוא שם קודש פ' וישלח ואיה וענה... ומרי הוא כמו אדוני, כמו אמימר מרימר לשון תרגום הוא'. ובשו"ת שואל ומשיב (קמא ב, נו) השיג עליו דלא מסקינן בשמיה של איה שהיה רשע, [וראה מה שכתבתי בזה באריכות בפרשת וישלח]. וכן שאין נותנים שמות שנכתבו בתורה לפני מתן תורה. וכן הקשה דא"כ היו צריכים להקדים שם הקודש אף אם הרוב קראוהו בשם הדיא, שהוא ודאי לעז לשם הקודש, והרי שם הקודש צריך להקדים שבזה עלה לתורה, ושם החולי בודאי לא הוה שם הדיא, דאין קוראין לחולי כ"א במה שנמצא בתנ"ך, אבל לא יקרא בשם לעז לשם החולי [לא הבנתי דבריו, הרי מחמת חולי מוסיפים הרבה את שמות הלעז 'אלטר' ו'זיידא']. ועל כרחך דאיה מרי הוא חניכא וכו'. אף דמצינו רצפה בת איה ונקרא בשם איה, אבל מ"מ שם איש לא מצינו בשם זה. [לא הבנתי, דלכאורה איה זה היה אבי רצפה פלגש שאול, ולא אמה]. ובשו"ת דברי מלכאל (ג, קיג) כתב לתרץ דכיון ש'איה מרי' הוא מורכב עם שם תרגום, שוב אין לו דין קדימה, דשם הדיא הוא ג"כ שם תרגום. וכתב דבלאו הכי לא קשה מידי דהא אפשר שהיה חותם ונקרא בפי כל בשם 'הדיא', דבזה כולי עלמא מודו שכותבים שם הלעז תחילה, כמבואר באחרונים.

הצמדת כינוי המגרש לשם האב

אולם הפוסקים הקשו מגיטו של בר הדיא כמה קושיות על מנהגינו בכתבת הגט. בדברות משה (גיטין לה הערה לב) הקשה, שלמנהגנו היום בהצמדת שמות נוספים, כיון שהוצמד ה'דמתקרי איה מרי' לבר הדיא, א"כ פירושו שלאב 'הדיא' היה שם נוסף 'איה מרי', ואילו רש"י כתב 'כך היתה חניכתו', משמע שלמגרש אחא היה שם נוסף 'איה מרי' [והרגיש בזה המגיני שלמה הל"ל ושאר אחרונים]. ודייק מזה שנראה שבזמן רש"י לא כתבו שמות חניכה דמתקרי בהם, אלא למגרש ולא לאביו, על כן יכלו לכתוב החניכה של הבן אחר שם האב, שידעו הכל שקאי על המגרש. אבל למנהגנו שכותבים הכינויים גם של האב, היו צריכין לכתוב אחא דמתקרי איה מרי בר הדיא. ואם כתב כמו שלפנינו בגמ' הגט בטל, שהרי הוסיפו לאב כינוי שאין לו, והשמיטו למגרש כינוי שיש לו. גם בשו"ת צמח צדק (לובאוויטש, אבה"ע, קפג) האריך בנדון גט מומר שנכתב בו וכל שום דאית לי אחר שם אבי המגרש, ולא אחר שם המגרש והביא מגט פשוט (למהר"ם חביב, קכט, מז) שהביא ראיות להקל, ואחת מהש"ס דפ' השולח אחא בר הדיא דמתקרי איה מארי. ומשמע דחוזר לשם המגרש, וכן משמע מדברי רש"י שכתב כך היתה חניכתו.

כתיבת 'דמתקרי' על שם ארמי

והגרא"ז מרגליות בטיב גיטין (שמות נשים, יז) הוכיח כדעת הבית שמואל (על בוליסא) להשיג על הספר שמות: נשמע מדבריו דס"ל שמות ארמי יש לכתוב המכונה ולא דמתקריא. ולכאורה (א"ל) [במהדורת ראש פינה פיענחו 'אין נראה לי, אך אינו נצמד ל'ולכאורה', ובדפ"ר הנון שבורה, ונדצ"ל 'אפ"ל, ולפענח] [אפשר לומר] כי לשון ארמי חשוב כמו לשון הקודש, ושניהם ניתנו מסיני כמ"ש ר"ס קכ"ו. ומה שכותבים אלף בסוף אינו מחמת גריעות הלשון, אלא בלשונם הדרך הוא לכתוב אלף, אבל כותבים עליו דמתקריא. וכתב הטיב גיטין: הרי להדיא אמרינן בגיטין קבילת גיטא מן אחא בר הדיא דמתקרי איה מרי, ומשם למד רבינו תם שיש לכתוב שרה דמתקריא מרים, כמבואר בספר הישר לר"ת, ואחריו נמשכו הפוסקים. והרי התם שם 'איה מרי' הוא שמות תרגום, ואפילו הכי כתבו דמתקרי. וע"ש שהאריך בזה. וכן ביד אהרן (אלפאנדרוי, אה"ע שמות גיטין 'בכור') פשוט לו שאיה מרי הוא שם ארמי, והקשה איך כתבו עליו דמתקרי. ועיין גם בשו"ת צמח צדק (לובאוויטש, אבה"ע קעג) שהאריך ליישב כתיבת דמתקרי על השם איה מרי. ואילו הגאון בעל עטרת זקנים בתשובתו בשו"ת ר"י מפוזנא (קנג) הוכיח מכאן דאפשר לכתוב דמתקרי גם על שם לעז, דאיה מרי אינו שם עברי. וראה עוד בדברי יציב (אבן העזר ק) בשם הגהות מהרש"ם [קונטרס דברי שלום אות ב'] על ספר כורת הברית, ונדפסו כעת בשו"ת מהרש"ם (ה, רח), מעניין הנקראים בשתי שמות בזמן הש"ס והראשונים, ואין כאן המקום להאריך ולדון בכל אלו.

בר הדיא הוא בנו של הדיא

כאמור כל הראשונים והאחרונים הנ"ל הבינו בפשיטות ש'אחא' זה היה בנו של 'הדיא', והוזכר שם אביו וכינויו בגט. ואם כי כמדומה ששם 'הדיא' לבד לא מצאנו בתלמוד, אך בעוד מקומות שמוזכר שם 'בר הדיא'. בסוכה (מג, ב): כי אתא 'בר הדיא' [מארץ ישראל לבבל] אמר לא איקלע [יום ערב] בשבת, שמעברין את החדשים לפנינו לצורך זה. בגיטין (ה, ג): בר הדיא בעי לאתויי גיטא, אתא לקמיה דרבי אחי דהוה ממונה אגוסי, א"ל, צריך אתה לעמוד על כל אות ואות. אתא לקמיה דרבי אמי ור' אסי, אמרי ליה: לא צריכת. וכן בחולין (קו, ג): אמר בר הדיא, הוה קאימנא קמיה דרבי אמי, ואמר עד כאן [עד הפרק נוטל ידיו], בין לחולין בין לתרומה, לחומרא. ובעבודה זרה (ל, א) מסופר שראה בר הדיא נחש שהוסיף מים ליין ושתה ממנו. ובמועד קטן (יח, ב): אמר בר הדיא, לדידי חזי לי ימה של טבריה, דמפקי לה משיכלי דמני כינתא בחולא דמועדא [אני ראיתי בים טבריה שהוציאו אליו ספלים של בגדי פשתן [לכבסם] בחול המועד]. ולא ידעתי אם המדובר באותו אדם, אך בעל סדר הדורות ערך כולם בערך אחד. - ואם כן לכאורה כל אלו נקראים על שם אביהם 'הדיא'. וא הוזכר שמם הפרטי, כדרך שמצאנו אישים הרבה בתלמוד שזכרו בשם אביהם ובעילום שמם.

בר הדיא פותר חלומות אביו ורבא

אולם מלבד כל אלו מצאנו בתלמוד אדם נוסף בשם 'בר הדיא', שהיה פותר חלומות ומגיד עתידות, ופותר חלומותיהם של אביו ורבא, כמסופר בגמ' ברכות (נו, א): בר הדיא מפשר חלמי הוה [=פותר חלומות היה], מאן דיהיב ליה אגרא [מי שנתן לו שכר], מפשר ליה למעליותא [פטר לו לטובה], ומאן דלא יהיב ליה אגרא [מי שלא נתן לו שכר], מפשר ליה לגריעותא [פטר לו לדעה]. וכל פתרונוטיו לא נפל מהם דבר. ובסדר הדורות סידר את כל בר הדיא הנ"ל בערך אחד, ואת פותר החלומות בערך נפרד, כנראה כי מהמסופר עליו ועל סופו נראה שהיה אדם אחד.

העוף בר הדיא צופה למרחוק

כמו כן כבר הבאתי במקום אחר [נוה ההיכל פרשת וישלח] שמצינו ש'בר הדיא' הוא שמו של עוף טמא, בגמ' חולין (סג, א): ת"ר, הנץ (ויקרא יא, טז) זה הנץ, למינהו, להביא את בר הדיא [וכן היא גם גירסת הילקוט שמיני (תקלז) הערוך ושאר ראשונים, (אלא שיש גורסין 'הודיא' 'ההדיא'). - ולא כלפנינו בדפוסי התלמוד 'בר חיריא'], מאי בר הדיא, אמר אביו: שוריקא. ובערוך בערכו ציין גם לויקרא רבה (ה, ב): נתיב לא ידעו עיט (איוב כח, ז), ר' לוי בשם ר' יוחנן בר שאונה הדין 'בר הדיא' [במד"ר מהדורת מרגלית גרס 'הודיא'] הוא צופה מאכלו מ"ח מיל, וכמה היא, פרוסה, ר' מאיר אומר שני טפחים, ר' יהודה אומר טפח, ר' יוסי אומר כשתים שלש אצבעות. [וכ"ה בילקוט שמעוני איוב (תתקכ)]. הרי ש'בר הדיא' הוא שם לעצמו, והוא שמו הארמי של עוף מסויים ממיני הנץ שרואה למרחוק בצורה מדהימה. ו'בר' הוא חלק מהשם, כמו בר אווזא ובת היענה. [אגב, גם שם העוף 'נץ' המופיע במקרא, מופיע בחז"ל בתוספת 'בן נץ', במכילתא (בשלח ו ד"ה ויט) ובאגדת בראשית (נח, א). ובגיטין (לא, ב) ובבא בתרא (כה, א) מכונה בשם 'בן נץ' המלאך המעמיד את הרוח הדרומית, כיון שדומה לנץ].

'בר הדיא' שם עוף ה'איה' ובשמו כונו פותר החלומות והמגרש

ולפי המתבאר לעיל, אם ניתנה רשות לפרש, אולי כונה פותר חלומות זה בשם 'בר הדיא' לא על שם אביו, אלא כינוהו בשמו הארמי של עוף זה, שראייתו למרחוק מדהימה, כך גם הפותר הזה נקרא על שם ראיית העתידות המדהימה שלו. אלא שלבסוף הוברר שלא היתה אצלו כלל צפייה למרחוק, אלא להיפך, כתוצאה מפתרונות פיו התרחשו העתידות כפי שצפה. ואם כן יתכן לומר שאף המגרש ששמו היה 'אחא' [ויש גורסים 'אבא' 'אדא', ראה דק"ס השלם] אלא שכינוהו בארמית על שם העוף 'בר הדיא'. אולי מפני ראייתו הטובה. ומצינו כעין זה ביבמות (קכב, ב) אמרתי לו, יישר כחך אריה [על שהצילו בגבורתו הנפלאה]. אמר לי, יפה כוונת לשמי, שכך קורין אותי בעירי יוחנן בן יונתן אריה דמכפר שיחאי, על שם גבורתו.

'איה מרי' כינוי על שם עוף ה'איה'

ואם צדקתי בהשערתי זו, ניתן לפרש גם את שמו הנוסף של 'בר הדיא' המגרש 'איה מרי' שהוא כינוי נוסף על שם עוף, שהרי על הפסוק באיוב (כח, ז) נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה, הנ"ל בשם ויקרא רבה, מפרש רש"י,

המגרש נקרא על שם העוף 'איה'. והרב המעתיק הנ"ל הוסיף שגם פותר החלומות קרוי על שמו. ואם צדקתי בהשערותי אלו, כל השמות שהביאה הגמ' הם שמות המגרש עצמו, וכלל לא הזכירו באגרת לבבל את שם אביו, אף שברור שבגט הוסיפו אחרי שמו וכינויו אלה את שם אביו, וצ"ל שקראוהו אכן בשתי שמות 'אחא בר הדיא', ולא בר הדיא לבד, ולכן לא כתבו לפני בר הדיא 'דמתקרי', ואילו בשם 'איה מרי' נקרא רק על ידי מעט בני אדם, מה שמחייב הקדמת דמתקרי. כמו כן אם כדברינו, אם כן איה מרי הוא חניכה לשם בר הדיא, כמו שטען המגיני שלמה המובא לעיל, ולא שם אחר לגמרי, כמו שטען כנגדו הב"ח בתשובתו הנ"ל. גם השערת המשיב דבר שאיה היא שם עברי נכונה, אבל לא מטעמו, שאינו שם בן צבעון או שם אבי רצפה פילגש שאול, אלא שם העוף הטמא. וכיון שאינו יוצא משם אחא אלא הוא מלמד על תכונותיו של אחא, שפיר כתבו עליו דמתקרי. ולדברי, אין מכתבת הגט לבר הדיא זה ראייה לכל מה שרצו ללמוד ממנו, ויש צורך להביא ראיות ממקום אחר לשאלות אלו, ואכמ"ל.

לפי שהיא רואה יותר משאר עופות ולכן נקראת ראה שהיא עומדת בבבל ורואה נבילות בארץ ישראל, כך מפורש באגדת חולין (סג, ב). - אם כן העוף הזה שראיתו מדהימה קרוי בלשון הקודש אינו העיט כנ"ל מויקרא רבה, אלא ה'איה', והוא המכונה בארמית 'בר הדיא', [ויותר נראה ששתי העופות ראייתם מדהימה], ולכן בארמית קראו לאיש זה 'אבא בר הדיא' שצירפו לו 'אבא' לשון כבוד, כמו 'אבא שאול', ובלשון הקודש קראו לו 'איה מרי' שצירפו לשמו 'מרי' לשון כבוד, וכבלשונו 'אבא מרי'. [ואף לגירסות 'אדא' ו'אחא', ניתן לומר שלכינוי איה צירפו מרי לכבוד]. ומצאתי שבשו"ת תורת חסד (אה"ע לט) כשדן בדברי הנודע ביהודה (תנינא א"ח קיג) שלא מצינו בזמן התנאים שיקראו לאדם בשני שמות יחד, ג"כ הושה את הכינוי איה מרי לכינוי הנ"ל מגמ' יבמות, יוחנן אריה, אבל לא ירד לדברינו בטעם שם זה.

ושמחתי למצוא בשדי חמד (פאת השדה מערכת גט, ל) מכתב מהגאון רבי בן ציון קרעצמער אב"ד סימפראפאל, שהביא שהביא מספר לשכת הסופר על דיני סת"ם (מהגאון רא"א ברודא) בסוף הספר הביא מחידושי אביו שהרגיש שבר הדיא

בענין איסור השיבה למצרים (שופטים 258)

הרה"ג ר' לוי יצחק האגער שליט"א:

מה שכתב בסוף דבריו לדייק מנוסח הערבי המקורי של ספר המצוות להרמב"ם שאיסור השיבה למצרים רק להשתקע, ורצה מע"כ לומר שהמתרגמים הוסיפו מעצמם תיבת 'לעולם' בחיובים כי 'סכן' משמעותה 'לשכון לעולם', כנראה נעלם ממנו שבמקור הערבי כתוב אח"כ מפורש תיבת 'אבדא' שפירושו 'לעולם'. אמנם בעצם הענין עדיין ניתן לפרש כן בלשון 'לעולם' של הרמב"ם. וכן נמצא מפורש בשו"ת רדב"ן ח"ד סי' ע"ג, שכתב על עצמו ועל כל בני ישראל שבמצרים: "כולנו דעתנו לחזור ולדור בא", דעל זה הטעם אנו סומכין לדור במצרים אעפ"י שהתורה אמרה לא תשוב בדרך הזה עוד, דכיון שאין אנו יורדים 'להשתקע' אלא לגור, וכאשר תמצא ידיו נלך לא", אין אנו עוברין".

ונראה כונתו, שכל בני קהילות מצרים סמכו על זה שלא היה בדעתם ורצונם להשתקע שם 'לעולם', רק חיו בצפיה שישתפר מצב הפרנסה בארץ ישראל כדי שיוכלו לילך לשם (ודלא כמשמעות הבנת ציץ אליעזר בפ"י הרדב"ז על הרמב"ם שרק כשבא לפרנסה לזמן מסוים).

וכן משמע ממש"כ הרדב"ז בספרו מצודת דוד (נדפס לראשונה בשנת תרכ"ב) מצוה תקצ"ב: "אין אסור אא"כ משתקע שם... וגם אני הכותב שכנתי שם שנים רבות, אבל לא היה דעתי להשתקע שם, אלא ללמוד תורה וללמדה, לפי שישיבת א"י קשה עד מאוד, ומי יוכל לעמוד בה ולא יצטרך לבריות" (אגב, לשונו "ומי יוכל לעמוד בה", נראה, שמשקרו מדברי התרומת הדשן פסקים וכתבים סי' פ"ח: "המצונות דחוקים ומצומצמים לשם מאד והרווחים קשים, מי יוכל לעמוד בכל זה, מלבד גודל רשעת הישמעאלים אשר לשם").

עוד ראוי לציין בנדון מה שכתב מע"כ בשם היעב"ץ בהגהותיו לכפתור ופרח: "לא אאמין זה על הרב החסיד החכם שיפרש חטאו ולא יועיל, כי אם להכריע אחרים באורחותיו, ונמצא ח"ו חטא הרבים תלוי בו חלילה" - הלשון מגומגם קצת, והוא משיבושי המעתיק עדלאמן. הנוסח הנכון כפי שראיתי בעצם כתי"ק בעותק המקורי שבספרייה הבריטית (רצ"ב צילומו): "לא אאמין זה על הרב החסיד החכם שיפרש חטאו ללא הועיל, כי אם וכו'".

נחלש כחו ויכול האדם להתגבר עליו, וא"כ הצדיק שמתגבר על יצרו אין לו הקב"ה להתחרט עליו כי אדרבא ע"ז מתמלא רצון הבורא ב"ה, וע"כ אין הקב"ה מתחרט, וע"כ אצל הצדיק כחו של היצה"ר מתחזק וע"כ יצרו גדול יותר, אבל הרשע שנכשל והקב"ה מתחרט על בריאת היצה"ר ע"ז מחליש ומקטין היצה"ר, וזה הענין של "רשעים מלאים חרטות", כי תיכף אחר החטא מתחרט, ונצמח מזה שהקב"ה מתחרט על שברא היצה"ר. וזה ענין הבת קול היינו הרהורי התשובה שבאדם, עכ"ל. וזה הכוונה "כי תצא למלחמה על אויבך" - היינו המלחמה הידועה נגד היצה"ר "ונתנו ה"א בידך", שתתגבר עליו, ואז חוזר ומקבל היצה"ר חיות מהש"ת ומתגבר, וזה שאמר בספרי "על אויבך" - נגד אויבך, שע"ז הניצחון על היצה"ר כנגד זה מתגבר היצה"ר, "ואם תעשה כל האמור בענין ונתנו ה"א בידך למעלה ולמטה", היינו גם כשהוא מתגבר וגם כשהוא מאבד מגדולו כיון שניטל חיותו, וזה שפירש רש"י "במלחמת הרשות הכתוב מדבר" כי במלחמת חובה אתה גורם להגדלת היצר, וכנ"ל, ודו"ק.

כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה"א בידך ושבת שבינו. בסה"ק מדייקים "למלחמה" היינו המלחמה הידועה מלחמת היצר, וא"ל בספרי "על אויבך" - כנגד אויבך, אם תעשה כל האמור בענין ונתנו ה"א בידך". וברש"י פי' "במלחמת הרשות הכתוב מדבר". ויל"ד מה ענין מלחמת הרשות.

ויל"פ בדרך צחות עפ"י מ שראיתי בשם הרה"ק הצמח צדק **מליובאוויטש זי"ע** שפעם בער"ה הוריד המשמש מהשלחן קערה גדולה מלאה פתקאות, והצ"צ אמר **להגאון ר' נחמיה מדובראווא**, אתה רואה כל זה מלא פרות שוויים ועצים, אני רוצה להפסיק לקבל אנשים ליחידות כי איני רוצה לעסוק רק בגשמיות, ענה לו הגר"ן כאשר יהודי רוצה לנסוע אל הצדיק ללמוד דרכי ה' היצה"ר מציג בפניו את כל הבעיות של פרנסה שבגללם הוא מוכרח להישאר בבית, ואז מתקלקל לו משהו בענין פרנסה ומוכרח לבוא אל הצדיק וע"ז זה ביכולת הצדיק להשפיע עליו ברוחניות. והצ"צ קיבל ההסבר והמשיך לקבל חסידים ליחידות. וענין לעיל פ' פנחס מה שהארכת בזה.

וזהו הרמז כי כאשר היהודי רוצה לנסוע לצדיק אין היצה"ר מניח לו, וע"כ הבעיה היא שיצא ל"מלחמת הרשות" בעניני פרנסה, אבל בהגיעו לצדיק מתגבר הוא על היצה"ר. ודו"ק. וכע"ז פי' **כ"ק אאמור זצ"ל** ב' בחקותי מה שא"ל במדרש דברי דוד המע"ב "בכל יום הייתי מושב ואומר לבית פלוני אני הולך", עיי"ש שפי' דע"י שאומר ליצרו שהולך לבית פלוני וכו' מניחו להשכים ולהגיע ולבית המדרש ודו"ק, וזה גם הענין "זכרו לחיים מלך חפץ בחיים למענך אלקים חיים", דבתחילה אנו מתפללים "זכרו לחיים דיינו שמתפללים לגשמיות וכדי שיע"ז נגיע ל"מענך אלקים חיים", ודו"ק. **וי"ל** שלזה הרמז באלול (מובא בייטב פנים) "ביום השמיני מקרא קודש יהיה לכם והקרבנתם א'שה ליה"ר ו"ת אלול", היינו שע"י "לכם" - הצרכים הגשמיים, "הקרבנתם אשה לה" וק"ל.

והנה בספר **פרי הענין** פ' בראשית מסביר ענין "כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו", וצדיקים נדמה להם כהר ורשעים כחוט השערה, ותוכן דבר"ק דא" במשנה "אמר רבי הושע בן לוי בכל יום בת קול יצאת מהר חורב שובו בנים שובבים", ושואל **הבעש"ט הקדוש** כיון שאין שומע הבת קול מה התועלת בה, ויתרין שהרהורי התשובה הבאים לאדם זה מהבת קול. ומבאר הפרי הענין, כי אמרו חז"ל כי הקב"ה מתחרט כל יום על שברא היצה"ר. וקשה הלא ביכולת הקב"ה לבטלו, אלא חזיות וקיום כל דבר הוא רצון אלקי אשר בו בבחי' ואתה מחיה את כולם, וכל אשר נתוסף בו רצון אלקי מתחזק, וגם היצה"ר כחו רק רצון אלקי כדי שיתנה את האדם והאדם יתגבר עליו, וע"י שהקב"ה מתחרט על בריאת היצה"ר

פתרון חידת הדף היומי (135-6) =

החידה השבועית
ללמודי הדף היומי
 שבע שבועות - מ"ק י"ב

השביע למדנו על מלכות
 מכה נפשיש שבתוהם
 אברה מסיבה אחת לנמי?
 ואל מני מכה נפשיש?
 השבוע - מ"ק י"ב

השביע למדנו על בית המלא
 הראשון בחיבורות.

פתרון חידת פרי ראה - כל עוף טהור וטאכלו (יד, ט).

הפסוק "כל עוף טהור וטאכלו" מדורג בסדר עולה. תיבה ראשונה 2 אותיות ואחריה 3 אותיות ואח"כ 4 אותיות ואח"כ 5 אותיות. וזהו כוונת השילוש שהכריז על מכירת עופות משהים עד חמש, דהיינו רק עופות טהורים לאכילה, ודו"ק.

פתרון חידת פרי שופטים - כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם וגו' (כ, טו).

בפרשתינו, ובפרשת מצורע בדין זבה גדולה כתוב "ימים רבים" (ויקרא טו, כה). ובשני מקראות הללו דרשו ז"ל ימים שנים רבים שלושה וכמשפשי"י. וא"כ הצד השווה למלחמת הרשות ולזובה גדולה, שיהיה ג' ימים.

© כל הזכויות שמורות למחבר